

АПАРАТ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

Головне науково-експертне управління

01008, м. Київ-8, вул. М. Грушевського, 5, тел.: 255-40-25, 255-45-01; факс: 255-41-86

№ 16/3-99/8625 (29484) "14" 02 2019 р.

ВИСНОВОК

на проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо захисту прав дітей при використанні допоміжних репродуктивних технологій)»

(реєстр. № 8625 від 18.07.2018 р.)

У законопроекті пропонується викласти у нових редакціях назву та статтю 48 Основ законодавства України про охорону здоров'я (далі – Основи). Зокрема, передбачається, що «застосування допоміжних репродуктивних технологій методом перенесення ембріона людини, зачатого подружжям (чоловіком та жінкою), в організм іншої жінки здійснюється за умови наявності письмової згоди членів подружжя (чоловіка та жінки), а також жінки щодо якої здійснюється така допоміжна репродуктивна технологія та її чоловіка (у разі його наявності)» (ч. 4 оновленої редакції ст. 48 Основ). Окрім цього, примітка ст. 149 Кримінального кодексу України доповнюється положенням, згідно з яким під експлуатацією людини у цій статті, серед іншого, слід розуміти «примусове використання жінки для перенесення в її організм ембріону людини з метою виношування та народження дитини».

Необхідність прийняття цього законопроекту обґруntовується в супровідних документах потребою вдосконалення порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій.

Метою законопроекту є захист прав дітей шляхом законодавчого запровадження обмежень у застосуванні допоміжних репродуктивних технологій (п. 2 пояснівальної записки).

За результатами розгляду законопроекту Головне науково-експертне управління вважає за доцільне висловити щодо нього такі зауваження.

1. Проблема правового регулювання інституту допоміжних репродуктивних технологій в Україні є доволі актуальною, а тому законодавча ініціатива щодо її вирішення оцінюється позитивно. Зумовлено це тим, що на теперішній час Україна перетворюється на один із світових центрів сурогатного материнства¹. Пов'язана така активізація, зокрема, із забороною сурогатного материнства для іноземців в Індії.

При розгляді законопроекту необхідно врахувати положення міжнародно-правових актів, які діють у сфері використання здобутків

¹ Безп'ятчук Ж. Як українки виношують чужих дітей [Електронний ресурс] / Ж. Безп'ятчук, К. Поннях // BBC Україна. – 13.02.2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-42995390>.

наукових технологій, зокрема, Декларацію про використання науково-технічного прогресу в інтересах миру і на благо людства (прийнята резолюцією 3384 (XXX) Генеральної Асамблеї 1975 р.), Конвенцію ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (1979 р.), Резолюцію Генеральної Асамблеї ООН 37/194 «Принципи медичної етики» (1982 р.), Загальну декларацію про геном та права людини (1997 р.).

Важливим з точки зору забезпечення належного правового регулювання сурогатного материнства, на нашу думку, є також врахування вимог Конвенції про захист прав і гідності людини щодо застосування біології та медицини: Конвенція про права людини та біомедицину (Україна підписала 22.03.2002 р.²), зокрема, щодо неприпустимості використання допоміжних медичних технологій для вибору статі дитини, яка має народитись, за винятком випадків, коли це робиться задля уникнення серйозних спадкових захворювань, що пов'язані зі статтю (ст. 14), та заборони використання людського тіла як джерела отримання фінансової вигоди (ст. 21).

Аналізуючи міжнародний досвід застосування сурогатного материнства, варто звернути увагу на те, що ситуація у цій сфері неоднозначна. Так, сурогатне материнство заборонене в Австрії, Італії, Китаї, Норвегії, Туреччині, Швеції, Франції, окремих штатах США (Аризона, Мічиган). У Законі ФРН «Про захист ембріонів» під загрозою кримінального переслідування лікарям заборонено здійснювати будь-які дії, спрямовані на виношування жінкою «чужої» яйцеклітини.

В інших державах заборонені комерційні угоди з приводу сурогатного материнства: у певних штатах США (Нью-Гемпшир, Вірджинія), Данії, Ізраїлі, Канаді. У Великобританії дозволяється оплата поточних витрат сурогатної матері, а в Нідерландах забороняється реклама сурогатного материнства, пропозиції послуг сурогатних матерів і їх підбір. Легалізовано сурогатне материнство в більшості штатів США, Австралії, ПАР, Казахстані, Білорусі та Російській Федерації.

Заборони інституту сурогатного материнства пов'язані з проблемами біоетичного, правового характеру. Вже при зародженні життя дитини від самого початку суб'єктний склад біологічних та соціальних батьків закладається різний, що порушує природні зв'язки дитини та матері.

Очевидним, на думку Головного управління, є необхідність вироблення такої моделі організації сурогатного материнства, яка врахувала б всі позитивні та негативні моменти, виявлені в ході його проведення, в тому числі в інших державах, та вищезазначені положення ст. 21 Конвенції про права людини та біомедицину 1997 р. щодо заборони використання людського тіла як джерела отримання фінансової вигоди.

На теперішній час можливість відносно швидкого отримання коштів за послуги сурогатної матері (сума компенсації сурогатній матері складає 14 – 20 тис. дол. США) в умовах найнижчої середньої зарплати в Європі

² http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/994_529

зумовлює значні загрози комерціалізації цього процесу з орієнтацією на клієнтів – іноземних громадян. У свою чергу, така практика погіршуватиме демографічну кризу в Україні, несе загрози генофонду нації. У зв'язку з цим, на законодавчому рівні доцільно застосувати заходи упередженої дії, в тому числі, і щодо заборони «сурогатного туризму».

Згідно з оновленою редакцією ч. 1 ст. 48 Основ «Право на застосування допоміжних репродуктивних технологій мають лише громадяни України, а також іноземці та особи без громадянства, які постійно проживають на території України».

Зазначене уточнення звужує коло іноземців та осіб без громадянства, що не суперечить положенням ст. 26 Конституції України, відповідно до яких іноземці та особи без громадянства, що *перебувають в Україні на законних підставах*, користуються тими самими правами і свободами, а також несуть такі самі обов'язки, як і громадяни України, - *за винятками*, встановленими Конституцією, законами чи міжнародними договорами України.

2. У новій частині четвертій ст. 48 Основ пропонується, зокрема, застосувати допоміжні репродуктивні технології за умови наявності письмової згоди членів подружжя (чоловіка та жінки), а також жінки, щодо якої здійснюється така допоміжна репродуктивна технологія, та її чоловіка (у разі його наявності). Зважаючи на правові ризики, що супроводжують застосування допоміжних репродуктивних технологій, доцільно справжність підпису на таких заявах засвідчувати нотаріально відповідно до Закону України «Про нотаріат».

3. У законопроекті пропонується внести зміни до статті 149 Кримінального кодексу України шляхом викладення в новій редакції примітки 1. Разом з тим, необхідно взяти до уваги, що Законом України № 2539-VIII від 6 вересня 2018 року «Про внесення зміни до статті 149 Кримінального кодексу України щодо приведення у відповідність з міжнародними стандартами» зазначена стаття Кримінального кодексу України викладена в новій редакції.

4. Необхідно зауважити, що назва законопроекту не кореспондується зі змістом передбачених ним положень, в тому числі доповненням до ст. 149 Кримінального кодексу України (п. 2 розд. I проекту), а тому потребує уточнення.

Узагальнюючий висновок: за результатами розгляду в першому читанні законопроект може бути прийнятий за основу з урахуванням висловлених зауважень.

**Перший заступник
керівника Головного управління**

Вик. К. Вербицький, В. Гергелійник

С. Гудзинський